

Шамрай Б. М.,

*кандидат юридичних наук, заслужений юрист України,
полковник юстиції, начальник Центрального юридичного управління
Генерального штабу Збройних Сил України – начальник юридичної
служби Збройних Сил України
м. Київ, Україна*

ПРАВОВІ ТА КОГНІТИВНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПЕРЕВАГИ: ВІД РАДЯНСЬКОГО ЕТАТИЗМУ ДО ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМУ МГП

Сучасне багатодоменне протистояння довело, що перемога у фізичному просторі – на суходолі, морі чи в повітрі – є неможливою без стратегічного домінування в інформаційному середовищі та когнітивному вимірі. Когнітивний вимір є домінантою російсько-української війни. Якщо кіберпростір у структурі національної оборони виконує роль «цифрової нервової системи», то когнітивний вимір є її «інтелектом та волею». Станом на 2026 рік фундаментальним елементом українського спротиву є не лише технологічна міцність, а й права суб'єктність, що ґрунтується на кардинальній зміні парадигми: відмові від радянської спадщини на користь людиноцентризму Міжнародного гуманітарного права (МГП) [1].

Важливою складовою інформаційної переваги України є викриття фальсифікованих наративів агресора, що використовуються для виправдання геноцидної війни. Сучасна російська доктрина, яку транслюють керівництво країни-агресора, маскується під захист «традиційних цінностей», проте за своєю юридичною та ідеологічною суттю є формою етноцентричного фашизму.

Доктрина «Руського міра» базується на запереченні базових принципів міжнародного права та підміни їх ксенофобськими конструктами. По-перше, вона просуває культурний расизм через заперечення права української нації на власну ідентичність. По-друге, риторика вищого керівництва РФ, спрямована на дегуманізацію українців та заклики до стирання держави з мапи світу, є прямою мовою нетерпимості. У цій системі координат сусіднім народам пропонується лише два варіанти: повна асиміляція або фізичне знищення. Викриття цієї ксенофобської суті є не лише академічним завданням, а питанням національної безпеки, що дозволяє сформувати «когнітивний щит» проти інформаційної отрути агресора [2].

Ключова відмінність між Україною та агресором лежить у площині правової філософії. Україна здійснює остаточний розрив із радянською

моделлю права, де людина розглядалася як ресурс для досягнення воєнної чи державної мети. Радянська правова школа ґрунтувалася на етатизмі (державоцентризмі), де інтереси «системи» завжди домінували над правами особи [3]. У воєнному контексті це виражалося у сприйнятті військовослужбовця як «гвинтика», витрати якого виправдані будь-якою абстрактною «необхідністю». На противагу цьому, сучасна українська стратегія базується на людиноцентризмі. У центрі МГП та оборонного планування Збройних Сил України стоїть людська гідність, яка не втрачається навіть в умовах збройного конфлікту.

Впровадження ідеології МГП (зокрема, Доктрини правового забезпечення 2025 року [4]) є не просто юридичним обов'язком, а засобом збереження моральної переваги. Коли держава і командування ставлять у пріоритет життя воїна, його захист та зв'язок із родиною, це стає найпотужнішим стимулом до спротиву. Когнітивна перевага України полягає в тому, що воїн захищає право людини на свободу, а не імперські амбіції, що створює принципово інший рівень мотивації та стійкості.

Трансформація правової парадигми проявляється у конкретних кроках розбудови Збройних Сил України. Дотримання прав військовополонених згідно з міжнародними стандартами, зокрема, Постанова КМУ від 5 квітня 2022 р. № 413 «Про затвердження Порядку тримання військовополонених» [5], доводить цивілізаційну вищість української армії. Нова етика командування передбачає відповідальність не лише за виконання бойового завдання, а й за максимальну мінімізацію втрат серед особового складу та цивільного населення. Перехід від репресивної дисциплінарної практики до моделі, де закон захищає права військовослужбовця, зміцнює внутрішню єдність армії.

Логічним продовженням правової суб'єктності у цифровому світі став документ «Зелена книга: стратегічні напрями, виклики та нова архітектура оборони» (січень 2026 р.) [6]. Цей документ легітимізує кіберпростір як п'ятий домен ведення бойових дій, де операції підпорядковуються принципам МГП: розрізненню, пропорційності та військовій необхідності.

Україна утворює цифровий суверенітет через розбудову національних хмарних середовищ, захищаючи критичні дані від зовнішніх втручань [7]. Стратегія «активної кібероборони» дозволяє нейтралізувати загрози поза власним периметром, залишаючись у межах міжнародно-правових норм [8]. Це створює синергію між правовою етикою та технологічною потужністю.

Когнітивна стійкість України у 2026 році базується на триєдиній основі: правова суб'єктність, відповідно до якої Україна як правова держава, що базується на тягості гуманістичних традицій; людиноцентризм, виражений у визнанні людської гідності найвищою цінністю, що створює ціннісний розрив із ворогом; технологічна інтелектуалізація, що базується на використанні штучного інтелекту та активної

кібероборони для захисту когнітивного простору [9]. Відхід від радянського правового мислення є стратегічною передумовою перемоги. Впровадження ідеології МГП робить право не «обмеженням» воєнних дій, а ідеологічною зброєю, що консолідує українське суспільство та забезпечує безпрецедентну підтримку світової спільноти. Це створює дієвий «невидимий щит», який робить національний спротив невразливим до будь-яких форм інформаційної та когнітивної агресії.

Список використаних джерел:

1. Міжнародне гуманітарне право. Особливості застосування в умовах збройної агресії РФ проти України : наук.-практ. посібник / укл.: Копотун І. М., Коротатнік І. М., Алієв Р. В. та інші. Київ : Професіонал, 2022. 598 с.

2. Національна безпека України в умовах воєнного стану: загальна характеристика концепції; міжнародний аспект; нормативне регулювання; судова практика : наук.-практ. посібник / укл.: Алієв Р. В., Джус О. А., Копотун І. М. та ін. Київ : Професіонал, 2024. 480 с.

3. Петков С. В. Україна – частина європейської цивілізації: до питання про формування стратегії розвитку держави і права. *Міжнародно-правова оцінка російської воєнної агресії в Україні та захист фундаментальних прав людини* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 16 лип. 2022 р.) / Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Асоціація українських правників. Київ : Видавництво «Людмила», 2022. С. 84–88.

4. Проблеми правового забезпечення оборони України : матеріали ІІ Міжнародної наук.-практ. конф. (10 вересня 2025 р., м. Київ). Київ, 2025. URL: https://ippi.org.ua/sites/default/files/problemi_pravovogo_zabezpechennya_oboroni_ukrayini_zbirnik_materialiv_2025_1.pdf (дата звернення: 27.03.2026).

5. Про затвердження Порядку тримання військовополонених : постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2022 № 413. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2022-p#Text> (дата звернення: 27.03.2026).

6. Зелена книга: стратегічні напрями, виклики та нова архітектура оборони. Київ : Міністерство оборони України, 2026. URL: https://mod.gov.ua/assets/ZELENA_KNIGA_do_druku_f4ea999e48.pdf (дата звернення: 27.03.2026).

7. Про затвердження плану заходів на 2025 рік з реалізації Стратегії кібербезпеки України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.03.2025 № 204-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/204-2025-p#Text> (дата звернення: 27.03.2026).

8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України» : Указ

Президента України від 26.08.2021 № 447/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text> (дата звернення: 27.03.2026).

9. Волинець В. Правовий аналіз Стратегії кібербезпеки України: деякі актуальні питання. *Публічне право*. 2025. № 2 (58). С. 45–52. URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/58/5.pdf> (дата звернення: 27.03.2026).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-621-1-58>

Шкелебей О. В.,

аспірант кафедри державно-правових і гуманітарних наук

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ СУДОВИХ РІШЕНЬ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Адміністративне судочинство в Україні відіграє фундаментальну роль у забезпеченні ефективного захисту прав, свобод та інтересів людини та громадянина, однак виконання судових рішень залишається одним із найбільш проблемних етапів правозастосування. Незважаючи на наявність механізмів судового контролю за виконанням судових рішень, їх практична реалізація часто ускладнюється через наявні прогалини у процесуальному законодавстві та недоліками у правовому регулюванні взаємодії між судами й органами примусового виконання рішень. У зв'язку з цим актуальним є дослідження проблемних аспектів регулювання судового контролю за виконанням судових рішень в адміністративному судочинстві з метою підвищення його ефективності.

В адміністративному судочинстві виконання судового рішення, ухваленого за результатом розгляду справи за позовом до суб'єкта владних повноважень, є невід'ємною складовою реалізації принципу обов'язковості судового рішення та ефективного захисту прав, свобод та інтересів особи. Особливістю таких справ є те, що відповідачем, як правило, виступає суб'єкт владних повноважень, який після ухвалення судового рішення не на його користь набуває статусу боржника у виконавчому провадженні, що обумовлює підвищені вимоги до процесуальних гарантій належного виконання відповідного судового рішення.